

ประกาศสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง
เรื่อง ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ๙ ช่วงชั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๕ ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบอนุมัติให้สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้เป็นไปตามขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ๙ ช่วงชั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ และประกาศให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามขอบข่ายดังกล่าวซึ่งผ่านการประเมินจากผู้แทนนักเรียน ข้าราชการ และ นักวิชาการแล้ว โดยมีรายละเอียดในการประกาศใช้ ดังนี้

๑. ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาขั้นตรี ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป และใช้ขอบข่าย ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาขั้นโทและชั้นเอกทุกระดับ

๒. ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรีและชั้นโท ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาขั้นตรีและชั้นโท ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป และใช้ขอบข่าย ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นเอกทุกระดับ

๓. ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เป็นต้นไป ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป

จึงประกาศให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมได้ทราบและปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมดังกล่าวโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๕

(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

แม่กองธรรมสนามหลวง

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๕

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่

๓๓๘/๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความเห็นชอบขอยกย่ำหลักสูตรธรรมศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า กรรมการมหาเถรสมาคม แม่กองธรรมสนามหลวง ได้มีลิขิตที่ กธ. ๐๑/๓๕ ลงวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๕ แจ้งว่า ในวาระที่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ประกาศยกย่องสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลกสาขาสันติภาพ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง จึงได้จัดทำขอยกย่ำหลักสูตรธรรมศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ เพื่อเป็นข้อกำหนดในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และประกาศให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามขอยกย่ำดังกล่าว ซึ่งผ่านการประเมินจากผู้แทนนักเรียน ข้าราชการ และนักวิชาการแล้ว โดยมีรายละเอียดในการประกาศใช้ ดังนี้

๑. ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ใช้ขอยกย่ำหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป และใช้ขอยกย่ำ ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นโท และชั้นเอกทุกระดับ

๒. ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ใช้ขอยกย่ำหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรีและชั้นโท ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาชั้นตรีและชั้นโท ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป และใช้ขอยกย่ำ ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นเอกทุกระดับ

๓. ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เป็นต้นไป ใช้ขอยกย่ำหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป พร้อมกับมีบัญชาให้นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา

ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบขอยกย่ำหลักสูตรธรรมศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ และให้ดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรอร่องรายงานการประชุม

(นายสิปปวัชร แก้วงาม)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

เอกสารแนบท้าย ประกาศสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง
เรื่อง ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ๙ ช่วงชั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ (จำนวน ๓๙ หน้า)

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	สืลวรรค คือ หมวดศีล	สาธุ สัพพตถ สัมโง.	-สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๒		ความรอบคอบในทุก ๆ เรื่อง เป็นการดี	-ขุททกนิกาย ธรรมบท
๓		สุขิ ยาว ชรา สิล.	ขุททกนิกาย ธรรมบท
		ศีลนำความสุขมาให้ตราบเท่าชีวิต	
๔	วาจาวรรค คือ หมวดวาจา	สิล รกเขยเมธาวิ.	ขุททกนิกาย อติวุตตะกะ
๕		นักปราชญ์พึงรักษาศีล	
๖		มุตวา ตปติ ปาปิ.	ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต
๗	ปาปวรรค คือ หมวดบาป	คนพูดไม่ดีย่อมเดือดร้อน	
๘		วาจ มุญเจยย กลยาณี.	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๙		บุคคลควรพูดให้ไพเราะ	
๑๐	ทุกขวรรค คือ หมวดทุกข์	ตเมว วาจ ภาเสยย ยายตตานัน ตาปเย.	-สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๑		ควรกล่าวแต่ถ้อยคำที่ไม่ทำให้ตนเดือดร้อน	-ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
๑๒		ปาปาน อกรณ สุขิ.	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๓	ทุกขวรรค คือ หมวดทุกข์	การไม่ทำบาปก็สุข	
๑๔		ปาปานิ ปริวชเย.	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๕		พึงละเว้นบาปทั้งหลาย	
๑๖	ทุกขวรรค คือ หมวดทุกข์	ทุกโข ปาปสส อจฺจโย.	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๗		สะสมบาปเท่ากับสะสมความทุกข์	
๑๘			

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๐	กัมมวรรค คือ หมวดกรรม	สุกริ สารุณา สารุ. คนดีทำได้ง่าย	- วินัยปิฎก จุลลวรรค - ขุททกนิกาย อุทาน
๑๑		กลยาณการิ กลยาณิ ปาปการิ จ ปาปกิ. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	- สังยุตตนิกาย สคาถวรรค - ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๑๒		กเรยย วากุยิ ออนุกมปกาณิ. ควรเชื่อฟังคนที่หวังดี	ขุททกนิกาย ชาดก ทสกนิบาต
๑๓	โกธวรรค คือ หมวดโกรธ	น ทิ สารุ โกธ. ความโกรธไม่ดีเลย	ขุททกนิกาย ชาดก ฉักกนิบาต
๑๔		อนตถชนโน โกธ. ความโกรธก่อความพินาศ	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
๑๕		โกธิ มตฺวา สุขิ เสติ. กำจัดความโกรธได้อยู่เป็นสุข	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

วิชาธรรมวิภาค	วิชาพุทธประวัติ	วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม
บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมวิภาค ๑. ธรรมศึกษา ๒. ธรรมวิภาค บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ ๑. ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ๒. ธรรมเป็นโลกบาล ๒ ๓. ธรรมอันทำให้งาม ๒ ๔. บุคคลหาได้ยาก ๒ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ และหมวด ๔ ๑. รตนะ ๓ ๒. โอวาท ๓ ๓. ทุจจิต ๓ ๔. สุจจิต ๓ ๕. อกุศลมูล ๓ ๖. กุศลมูล ๓ ๗. อริยสัจ ๔	บทที่ ๑ ชมพูทวีปและประชาชน ๑. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชมพูทวีป ๒. ระบบวรรณะ ๔ ๓. ความเชื่อของประชาชน บทที่ ๒ ศากยวงศ์ ๑. กรุงกบิลพัสดุ์ ๒. ลำดับศากยวงศ์ บทที่ ๓ เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ๑. พระโพธิสัตว์ประสูติ ๒. อสิตดาบสเข้าเฝ้า ๓. ขนานพระนามและทำนายพระลักษณะ ๔. พระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์ ๕. ทรงเจริญอานาปานสติ ๖. ทรงอภิเษกสมรส บทที่ ๔ ทรงผนวชและตรัสรู้ ๑. เสด็จออกทรงผนวช ๒. พระเจ้าพิมพิสารเข้าเฝ้า ๓. ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ๔. ทรงยกเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา ๕. ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต ๖. ทรงผจญมาร ๗. ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ	บทที่ ๑ วินัย ๑. ระเบียบวินัย ๒. วินัยสัมพันธ์กับศีล ๓. ความหมายของศีล ๔. ศีลคือการรักษาความปกติของมนุษย์ ๕. ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล บทที่ ๒ เบญจศีล ๑. ศึกษาบทข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวระมะณี ๒. ศึกษาบทข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวระมะณี ๓. ศึกษาบทข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉาจารา เวระมะณี ๔. ศึกษาบทข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวระมะณี ๕. ศึกษาบทข้อที่ ๕ สุราเมรัยะ มัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี บทที่ ๓ วิริติและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล ๑. วิริติ ๒. อานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล บทที่ ๔ เบญจธรรม ๑. ลักษณะและความสำคัญของธรรม ๒. เบญจธรรม ๓. เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตาและกรุณา ๔. เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีวะ ๕. เบญจธรรมข้อ ๓ กามสังวร ๖. เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ ๗. เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ ๘. อานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับประถมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	ทานวรรค คือ หมวดทาน	ทท มิตตานิ คนถดี. ผู้ให้ยอมผูกมิตรไว้ได้	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๒		ททมาโน ปิโย โหติ. ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก	อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต
๓		ททโต ปุณฺณ ปวพฺผติ. เมื่อให้บุญก็เพิ่มขึ้น	-ทีฆนิกาย มหาวรรค -ขุททกนิกาย อุทาน
๔	ขันตีวรรค คือ หมวดอดทน	ขนฺติ สาหสฺวารณา. ความอดทนห้ามซึ่งความผลุนผลันไว้ได้	สมเด็จพะมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส
๕		ขนฺติ หิตสุขาวหา. ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข	สวดมนต์ฉบับหลวง
๖		มนาโป โหติ ขนฺติโก. ผู้มีความอดทนยอมเป็นที่ชอบใจของผู้อื่น	สวดมนต์ฉบับหลวง
๗	ชยวรรค คือ หมวดชนะ	อกโกเรน ชินเ โกร. พึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ	-ขุททกนิกาย ธรรมบท -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๘		อสาธุ สาธุณา ชินเ. พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี	-ขุททกนิกาย ธรรมบท -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๙		สจเจนาถิกวาทีน. พึงชนะคนพูดปดด้วยความจริง	-ขุททกนิกาย ธรรมบท -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๑๐	ปุณฺณวรรค คือ หมวดบุญ	ปุณฺณ โจเรหิ ทูหฺร. โจรขโมยบุญใครไม่ได้	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๑		ปุณฺณ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ. บุญนำความสุขมาให้ตราบเท่าชีวิต	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๒		สุโข ปุณฺณสส อจฺจโย. หมั่นขยันทำความดี ก่อเกิดความสุข	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๓	เสวนาวรรค คือ หมวดคบหา	ยํ เว เสวติ ตาทิโส. คบคนเช่นใดก็เป็นคนเช่นนั้น	สมเด็จพะมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส
๑๔		สุโข หเว สปริเสน สงฺคโม. การคบหากับคนดีนำสุขมาให้	ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต

ที่	หมวด	สุภาชิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๕		นาสมเส กตปามหิ. ไม่ควรไวใจคนทำความชั่ว	ขุททกนิกาย ชาดก ทสก นิบาต

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับประถมศึกษา

วิชาธรรมวิภาค	วิชาพุทธประวัติ	วิชาอุโบสถศีล
บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๓ บุญกิริยาวัตถุ ๓ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๔ ๑. วุฑฒิ ๔ ๒. จักร ๔ ๓. อคติ ๔ ๔. ปธาน ๔ ๕. อธิษฐาน ๔ ๖. อิทธิบาท ๔ ๗. พรหมวิหาร ๔	บทที่ ๑ เสวยวิมุตติสุข ๑. เสวยวิมุตติสุข ๒. ทรงเปรียบสัตว์โลกกับดอกบัว ๓. ทรงแสดงพระปฐมเทศนา ๔. ทรงแสดงธรรม เรื่องอนัตตลักขณสูตร บทที่ ๒ ทรงส่งพระสาวก ไปประกาศพระศาสนา ๑. ทรงโปรดยสกุลบบุตร ๒. ทรงโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ๓. ทรงแสดงธรรมเรื่องอาทิตตปริยายสูตร บทที่ ๓ เสด็จไปกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ๑. ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนา ๒. ทรงรับพระอุทยานเวฬุวัน เป็นสังฆาวาส ๓. ทรงรับพระอัครสาวก	บทที่ ๑ อุโบสถ ๑. ความเป็นมาของอุโบสถ ๒. อุโบสถสมัยพุทธกาล ๓. องค์ประกอบของอุโบสถ บทที่ ๒ ไตรสรณคัมภีร์ ๑. พระรัตนตรัย ๒. ไตรสรณคัมภีร์ ๓. สรณคัมภีร์ ๒ ประเภท ๔. วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภีร์ในอดีต ๕. วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภีร์ในปัจจุบัน ๖. สรณคัมภีร์ขาด ๗. สรณคัมภีร์เศร้างามอง ๘. ข้อยกเว้นสรณคัมภีร์ขาด หรือเศร้างามอง บทที่ ๓ อุโบสถศีล ๑. อุโบสถศีล ๒. การสมาทานอุโบสถศีล ๓. อุโบสถกาล บทที่ ๔ ระเบียบพิธีรักษาอุโบสถศีล ๑. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ๒. กล่าวคำประกาศองค์อุโบสถศีล ๓. กล่าวคำขออุโบสถศีล ๔. กล่าวคำรับสรณคัมภีร์ ๕. กล่าวคำสมาทานอุโบสถศีล ๖. ข้อควรปฏิบัติขณะรักษาอุโบสถศีล บทที่ ๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ๑. โคपालอุโบสถ ๒. นิคัณฐอุโบสถ ๓. อริยอุโบสถ

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับประถมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	อรรถวรรค คือ หมวดตน	อตตา หิ อตตโน นาโถ. ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๒		อตตานํ ทมยन्ติ สุพฺพตา. คนดีย่อมฝึกตน	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๓		อตตนา โจทยตตานํ. จงเตือนตนด้วยตนเอง	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๔		ปฏิมเสตมตตนา. จงพิจารณาตนด้วยตนเอง	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๕	จิตตวรรค คือ หมวดจิต	จิตตสฺส ทมโถ สาธู. การฝึกจิตเป็นความดี	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๖		จิตตํ ทนตํ สุขาวหิ. จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๗		วิหณฺณตํ จิตตวสานฺวตฺติ. ผู้ที่ควบคุมจิตใจไม่ได้ ย่อมเดือดร้อน	ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๘		จิตตํ รกฺเขถ เมธาวี. ผู้มีปัญญาพึงคุ้มครองจิต	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๙	มิตตวรรค คือ หมวดมิตร	มาตา มิตฺตํ สเก ขเร. มารดาเป็นมิตรในบ้านเรา	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๐		สพฺพตถ ปุชฺชิตो โหติ โย มิตฺตานํ น ทฺพภฺติ. ผู้ไม่ทรยศมิตร เป็นที่นับถือทุก ๆ สถานที่	ขุททกนิกาย ชาดก นวกนิบาต
๑๑		มิตฺตทฺพโก หิ ปาปโก. ผู้ทรยศมิตร เป็นคนเลว	ขุททกนิกาย ชาดก ทสกนิบาต
๑๒		นตฺถิ พาเล สหายตา. เพื่อนแท้ หาไม่ได้ในอันธพาล	-วินัยปิฎก มหาวรรค -มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ -ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๓	วิริยวรรค คือ หมวด ความเพียร	วิริเยน ทฺวขมจฺเจติ. ความเพียรช่วยให้ก้าวผ่านความทุกข์ยากได้	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
๑๔		หิโยติ หิโยติ โปโส ปเรติ ปรีหยาติ. คนที่ผัดวันประกันพรุ่งย่อมจะเสื่อมเสียหาย	ขุททกนิกาย ชาดก วีสตินิบาต

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๕		อชเชว กิจจมาตปปี. ควรรีบทำความเพียรในวันนี้	-มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ -ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต
๑๖		กเรยย โยคฺคํ ฐมฺมปมฺตโต. ผู้ไม่ประมาท ควรทำความเพียรให้แน่วแน่	นัย. ขุททกนิกาย ชาดก ทุก นิบาต
๑๗	สตีวรรค คือ หมวดสติ	สติ โลกสุมิ ชาคโร. สติเป็นสัญญาณเตือนภัยในชาวโลก	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๘		สติมโต สทา ภาทํ. คนมีสติ เจริญตลอดเวลา	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๙		สติมา สุขเมธติ. คนมีสติ ย่อมมีความสุข	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๒๐		สติมโต สุเว เสยโย. คนมีสติ มีความประเสริฐทุกวัน	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับประถมศึกษา

วิชาธรรมวิภาค	วิชาพุทธประวัติ	วิชากรรมบถ
บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๕ ๑. อนันตริยกรรม ๕ ๒. เวสัชชกรณธรรม ๕ ๓. อัมมัสสวนานิสงส์ ๕ ๔. พลละ ๕ ๕. ชันธ ๕ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๖ ๑. คารวะ ๖ ๒. สาราณียธรรม ๖ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๗ ๑. อริยทรัพย์ ๗ ๒. สัมปยุตธรรม ๗ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๘ ๑. โลกธรรม ๘ ๒. มรรค ๘	บทที่ ๑ ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธ ๑. ประทานการอุปสมบทแก่พระมหากัสสปะ ๒. มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก ๓. ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๔. ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจพระศาสนา ๕. ทรงแสดงธรรมเรื่องทิส ๖ ๖. ทรงแสดงธรรมเรื่องเทวตาลี บทที่ ๒ เสด็จไปแคว้นลัทธิ ๑. เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ ๒. ทรงโปรดพระพุทธบิดา ๓. เจ้าชายนันทะทรงอุปสมบท ๔. เจ้าชายราหุลทรงบรรพชา บทที่ ๓ เสด็จไปแคว้นโกศล ๑. อนาถบิณฑิกเศรษฐีเข้าเฝ้า ๒. อนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายวัดเชตวัน บทที่ ๔ ปัจฉิมโพธิกาล ๑. ทรงรับป่าอัมพปาลีเป็นอารามสุดท้าย ๒. ทรงปลงอายุสังขาร ๓. เสด็จไปป่ามหาวัน ๔. นายจุนทะถวายปัจฉิมบิณฑบาต ๕. เสด็จไปกรุงกุสินารา ๖. บรรทมอนุฐานไสยา ๗. วิธีปฏิบัติต่อพระพุทธรูป ๘. ประทานพระโอวาทแก่พระอานนท์ ๙. ตรัสถึงกรุงกุสินารา ๑๐. ทรงโปรดสุภทัตปริพาชก ๑๑. ประทานพระโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ ๑๒. ปรีณิพพาน บทที่ ๕ ถวายพระเพลิงพระพุทธรูป ๑. พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูป ๒. แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ๓. โทณพราหมณ์กล่าวสุนทรพจน์ ๔. สาเหตุที่เสด็จมาปรีณิพพานที่กรุงกุสินารา ๕. ประเภทของสัมมาสัมพุทธเจดีย์ ๖. สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล	บทที่ ๑ กรรมบถ ๑. กรรมบถ ๒. ศีล ๕ กับกรรมบถ ๓. ประเภทของกรรมบถ ๔. ผลของกรรมบถ ๕. ไตรทวาร ๖. กรรมบถที่จัดลงในไตรทวาร บทที่ ๒ กายกรรม ๓ ๑. ปาณาติบาต ๒. อทินนาทาน ๓. กาเมสุมิฉฉาจาร บทที่ ๓ วาจากรรม ๔ ๑. มุสาวาท ๒. ปิสุณาวาจา ๓. ผรุสวาจา ๔. สัมผัปปลาปะ บทที่ ๔ มโนกรรม ๓ ๑. อภิชฌา ๒. พยาบาท ๓. มิจฉาทิฎฐิ

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	สืลวรรค คือ หมวดศีล	สืล ยาว ชรา สารุ. ศีลยังประโยชน์ให้สำเร็จตราบเท่าชรา	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๒		สืล โลเก อนุตตร. ศีลเป็นเยี่ยมในโลก	ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต
๓		สญมโต เวรํ น จียติ. ผู้สำรวมระวัง จะไม่สร้างเวรกรรม	-ทีฆนิกาย มหาวรรค -ขุททกนิกาย อุทาน
๔	ปัญญวรรค คือ หมวดบุญ	ปุลล โจรเหติ ทูหริ. โจรขโมยบุญใครไม่ได้	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๕		สุโข ปุลลสส อจฺจโย. หมั่นขยันทำความดี ก่อเกิดความสุข	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๖		ปุลณานิ ปรโลกสมิ ปติฏฺฐา โหนติ ปาณิน. บุญเป็นที่พึงของชีวิตไปถึงโลกหน้า	-สังยุตตนิกาย สคาถวรรค -อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต -ขุททกนิกาย ชาดก ทสกนิบาต
๗	ปาปวรรค คือ หมวดบาป	ทุโก โปปสส อจฺจโย. สะสมบาปเท่ากับสะสมความทุกข์	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๘		สกมฺมนา หลณฺหติ ปาปธมฺโม. คนทำบาป ย่อมลำบากเพราะกรรมของตน	-มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ -ขุททกนิกาย เถรคาถา
๙		ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ โมหา. คนทำบาปกรรม เพราะความหลงผิด	-มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ -ขุททกนิกาย ชาดก ปกิณณกนิบาต
๑๐	กัมมวรรค คือ หมวดกรรม	ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกฏ. หลังจากทำความชั่วลงไป ย่อมเผาผลาญใจในภายหลัง	-สังยุตตนิกาย สคาถวรรค -ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๑		सानิ กมฺมานิ นยฺนติ ทุกฺคตี. กรรมชั่วของตนเอง ย่อมนำไปสู่ทุกข	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๒		กมฺมฺนา วตฺตตี โลโก. ชาวโลกย่อมเป็นไปตามกรรม	-มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ -ขุททกนิกาย สุตตนิบาต

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๓	โกธวรรค คือ หมวดโกรธ	โกโธ จิตตปปโกปโน. ความโกรธ ทำให้ใจสั้น	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
๑๔		โกธํ ทเมน อัจฉินเท. พึงตัดความโกรธด้วยความข่มใจ	นัย. อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
๑๕		มา โกรสส วสํ คมิ. อย่าตกอยู่ในอำนาจความโกรธ	ชุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา

วิชาธรรมวิภาค	วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม
บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมวิภาค ๑. ธรรมศึกษา ๒. ธรรมวิภาค บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ (ทุกะ) ๑. กรรมฐาน ๒ ๒. กาม ๒ ๓. ปุชา ๒ ๔. ปฏิสันถาร ๒ ๕. สุข ๒ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ (ติกะ) ๑. รตนะ ๓ ๒. อกุศลวิตก ๓ ๓. กุศลวิตก ๓ ๔. อัคคิ ๓ ๕. อธิปไตย ๓ ๖. ญาณ ๓ ๗. ตัณหา ๓ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๔ (จตุกกะ) ๑. อริยสัจ ๔ ๒. อิทธิบาท ๔ ๓. อัปปมัญญา ๔ บทที่ ๕ คิหิปฏิบัติ ๑. มิตรปฏิรูป ๔ ๒. มิตรแท้ ๔	บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอนุพุทธประวัติ ๑. ขอบข่ายเนื้อหาอนุพุทธประวัติ ๒. ประโยชน์ของการเรียนอนุพุทธประวัติ บทที่ ๒ พระประวัติพระพุทธเจ้า ๑. เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ๒. เสด็จออกทรงผนวชและตรัสรู้ ๓. ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนา ๔. ปรีณิพพาน บทที่ ๓ ประวัติพระอัญญาโกณฑัญญะ ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลหุตระ ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๔ ประวัติพระอรุเวลกัสสปะ ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลหุตระ ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๕ ประวัติพระสารีบุตร ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลหุตระ ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๖ ประวัติพระโมคคัลลานะ ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลหุตระ ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน	บทที่ ๑ วินัย ๑. ระเปียบวินัย ๒. วินัยสัมพันธ์กับศีล ๓. ความหมายของศีล ๔. ศีลคือการรักษาความปกติของมนุษย์ ๕. ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล บทที่ ๒ เบญจศีล ๑. ศึกษาบทข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี ๒. ศึกษาบทข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี ๓. ศึกษาบทข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉาจารา เวรมณี ๔. ศึกษาบทข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี ๕. ศึกษาบทข้อที่ ๕ สุราเมรัย มัชชปามาทัฏฐานา เวรมณี บทที่ ๓ วิริตและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล ๑. วิริต ๒. อานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล บทที่ ๔ เบญจธรรม ๑. ลักษณะและความสำคัญของธรรม ๒. เบญจธรรม ๓. เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตาและกรุณา ๔. เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีวะ ๕. เบญจธรรมข้อ ๓ กามสังวร ๖. เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ ๗. เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ ๘. อานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

วิชาธรรมวิภาค	วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม
	บทที่ ๗ พระประวัติ พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ๑. พระสถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่ทรงผนวชใน พระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลุทธิธรรม ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๘ พระประวัติพระนางเขมาเถรี ๑. พระสถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่ทรงผนวชใน พระพุทธศาสนาและทรงบรรลุลุทธิธรรม ๓. งานประกาศพระศาสนา ๔. นิพพาน บทที่ ๙ ศาสนพิธี ๑. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศาสนพิธี ๒. ประโยชน์ของศาสนพิธี ๓. ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา ๔. การจัดโต๊ะหมู่บูชา ๕. เครื่องสักการบูชา ๖. การปฏิบัติพิธี ๗. วิธีแสดงความเคารพ ๘. การจัดสถานที่ในพิธีทำบุญ ๙. การอาราธนา	

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับมัธยมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	ปมาทวรรค คือ หมวดประมาณ	โย จ ปุพฺเพ ปมฺชชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺมชฺชติ โสฺม โลก ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโต ว จนฺติมา. เมื่อก่อนประมาณ ภายหลังไม่ประมาณ เขาชื่อว่ายังโลก นี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น	มัชฌิมนิกาย มัชฌิม ปิณณาสก์
๒		พหุํปิ เจ สํหิตํ ภาสฺมาโน น ตกฺกโร โหติ นโร ปมฺตฺโต โคโปกฺว คาโว คณฺยํ ปเรสํ น ภาควา สามณฺณสฺส โหติ. หากกล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาณ ไม่ทำ ตามพุทธพจน์นั้น ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคน เลี้ยงโค คอยนับโคให้ผู้อื่น ฉะนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๓		ยณฺหิ กิจฺจํ ตทปวิทุรํ อกิจฺจํ ปน กยิรติ อนุณฺหานํ ปมฺตตานํ เตสํ วทณฺนติ อาสวา. คนทอดทิ้งกิจที่ควรทำ ไปทำกิจที่ไม่ควรทำ เมื่อเขาถือตัว มัวประมาณ อาสวะยอมเจริญ	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๔	ปุคคลวรรค คือ หมวดบุคคล	ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ โสฺม โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺติมา. ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี ผู้นั้นย่อมยัง โลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ฉะนั้น	มัชฌิมนิกาย มัชฌิม ปิณณาสก์
๕		มธฺวํ มณฺณตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ, ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ อถ ทุกฺขํ นิคฺจจติ. ตราบเทาที่บาปยังไม่ไหมผล คนเขลาจึงเขาใจว่ามีรส หวาน แต่บาปไหมผลเมื่อใด คนเขลายอมประสบทุกข์ เมื่อนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๖		สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส สเจ โว ทุกฺขมปฺปิยํ มา กตฺถ ปาปํ กมฺมํ อาวํ วา ยถิ วา โรโห. ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์ ก็อย่าทำบาปกรรม ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ	ขุททกนิกาย อุทาน

ที่	หมวด	สุภาชิต	คัมภีร์/ที่มา
๗	วิริยวรรค คือ หมวดความเพียร	อปุปเคนปิ เมธาวี ปาภณฺณ วิจกฺขโณ สมฺภูจฺจาเปติ อุตตานิ อณฺเฏ อคฺคิวั สนฺธมฺ. ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย เหมือนคนก่อนกองไฟขึ้น ฉะนั้น	ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต
๘		อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อปฺเปน พหุเกณ วา ยํ ยํ วิวหเต รตติ ตพฺพนตฺตสฺส ชีวิทํ. ควรทำวันคืนไม่ให้เปลวจากประโยชน์น้อยหรือมาก เพราะวันคืนผ่านบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น ย่อม พร่องจากประโยชน์นั้น	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๙		อุฏฺฐาตา กมฺมเรยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิธานวา สมํ กปฺเปติ ชีวิทํ สมภตํ อนฺนรกขติ. ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท เข้าใจจัดการเลี้ยง ชีวิตพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้	อังคุตตรนิกาย อฏฺฐก นิบาต
๑๐	เสวนาวรรค คือ หมวดคบหา	ปาปมิตฺเต วิวชฺเชตฺวา ภเขยฺยตฺตมปฺคฺคฺเค โหวทาเท จสฺส ติฏฺเฐยฺย ปตฺเตนโต อจลํ สุขํ. ผู้ปรารถนาความสุขที่มั่นคง พึงเว้นมิตรชั่วเสีย คบแต่ บุคคล สูงสุด และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๑๑		ยาทิสฺส กุรุเต มิตฺต ยาทิสฺสจฺจุปเสวติ, โสป ตาทิสฺสโก โหติ สหฺวาโส หิ ตาทิสฺส. คบคนเช่นใดเป็นมิตร และสมคบคนเช่นใด เขาก็เป็น คนเช่นนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันยอมเป็นเช่นนั้น	ขุททกนิกาย ชาดก วิ สดีนิบาต
๑๒		สทฺเธน จ เปสฺเลน จ ปณฺณวตา พหุสฺสุเตน จ สชิตฺติ หิ กเรยฺย ปณฺทิตุ ภทฺโท สปฺปรีเสหิ สงฺคโม. บัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนที่ศรัทธา มีศีลเป็นที่ รัก มีปัญญาและเป็นพหุสูตร เพราะการสมาคมกับคนดี เป็นความเจริญ	ขุททกนิกาย เถรคาถา

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๓	ทานวรรค คือ หมวดทาน	อคฺคสฺมี ทานํ ททตฺตํ อคฺคํ ปุณฺณํ ปวตฺตมตฺติ อคฺคํ อายุ จ วนฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ. เมื่อให้ทานด้วยวัตถุอันเลิศ บุญอันเลิศ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และกำลังอันเลิศ ก็เจริญ	ขุททกนิกาย อิติวุตต กะ
๑๔		อคฺคทนายิ วรทนายิ เสฏฺฐทนายิ จ โย นโร ทิมายุ ยสฺวา โหติ ยตถ ยตถูปปชฺชติ. ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ให้สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ ย่อมเป็นผู้มีอายุ ยืน มียศในภพที่ตนเกิด	อังคุตตรนิกาย ปัญจก นิบาต
๑๕		ปุพฺเพ ทานาทิกํ ทตฺวา อิทานิ ลภตฺติ สุขํ มุเลว ลินฺยจิตฺ โหติ อคฺเค จ ผลทายกํ. ให้ทานเป็นต้นก่อน จึงได้สุขในบัดนี้ เหมือนรดน้ำที่โคน ให้ผลที่ปลาย	สัททสารถถชาลินี

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับมัธยมศึกษา

วิชาธรรมวิภาค	วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชาอุโบสถศีล
บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๓ (ติกะ) ๑. ปิฎก ๓ ๒. พุทธจริยา ๓ ๓. วิภังค์ ๓ ๔. สิกขา ๓ ๕. สามัญญลักษณะ ๓ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๔ (จตุกกะ) ๑. อปัสเสนธรรม ๔ ๒. พระอริยบุคคล ๔ ๓. มรรค ๔ ๔. ผล ๔ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๕ (ปัญจกะ) ๑. อนุพุทธานุสสติ ๕ ๒. มัจฉริยะ ๕ ๓. มาร ๕ บทที่ ๔ คิทธิปฏิบัติ ๑. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ ๒. ทิศ ๖	บทที่ ๑ ประวัติพระมหากัสสปะ ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุนิพพาน ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๒ ประวัติพระมหากัจจายนะ ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุนิพพาน ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๓ พระประวัติพระอานนท์ ๑. พระสถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา ๓. งานประกาศพระศาสนา ๔. การบรรลุนิพพาน ๕. นิพพาน บทที่ ๔ ประวัติพระอุบาลี ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุนิพพาน ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๕ พระประวัติพระสิวลี ๑. พระสถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุนิพพาน ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๖ พระประวัติพระราหุล ๑. พระสถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา	บทที่ ๑ อุโบสถ ๑. ความเป็นมาของอุโบสถ ๒. อุโบสถสมัยพุทธกาล ๓. องค์ประกอบของอุโบสถ บทที่ ๒ ไตรสรณคัมม์ ๑. ไตรสรณคัมม์ ๒. สรณคัมม์ ๒ ประเภท ๓. วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมม์ในอดีต ๔. วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมม์ในปัจจุบัน ๕. สรณคัมม์ชาด ๖. สรณคัมม์เศราหมอง ๗. ข้อยกเว้นเรื่องสรณคัมม์ชาดหรือเศราหมอง บทที่ ๓ อุโบสถศีล ๑. องค์ประกอบของอุโบสถศีล ๒. คำอธิบายอุโบสถศีล ๓. การสมาทานอุโบสถศีล ๔. อุโบสถกาล บทที่ ๔ ระเบียบพิธีรักษาอุโบสถศีล ๑. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ๒. กล่าวคำประกาศองค์อุโบสถศีล ๓. กล่าวคำขออุโบสถศีล ๔. กล่าวคำรับสรณคัมม์ ๕. กล่าวคำสมาทานอุโบสถศีล ๖. ข้อควรปฏิบัติขณะรักษาอุโบสถศีล บทที่ ๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ๑. โคपालกอุโบสถ ๒. นิคัณฐอุโบสถ ๓. อริยอุโบสถ บทที่ ๖ อานิสงส์การรักษาอุโบสถศีล

วิชาธรรมวิภาค	วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชาอุโบสถศีล
	๓. การบรรลุลุทธิธรรม ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๗ ประวัติพระอุบลวรรณาเถรี ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลุทธิธรรม ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๘ ประวัติพระปฏาจาราเถรี ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลุทธิธรรม ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๙ ประวัติพระกัศยปโกตมเถรี ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลุทธิธรรม ๔. งานประกาศพระศาสนา ๕. นิพพาน บทที่ ๑๐ พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๑. วันมาฆบูชา ๒. วันวิสาขบูชา ๓. วันอัฐมีบูชา ๔. วันอาสาฬหบูชา	

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนอธิบายกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับสุภาษิตที่กำหนดให้ อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาว ตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	กิลีสวรรค คือ หมวดกิลีส	อิจจา นรี ปริกสสติ อิจจา โลกสมิ พุชชหา อิจจาพทธา ปญฺ สตดา ปาเสน สกฺขี ยถา. ความอยากชักพาผู้คนไป ความอยากละได้ยากใน โลก บุคคลจำนวนมากถูกความอยากผูกมัดไว้ เหมือนนกติดบ่วง ฉะนั้น	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๒		ตณฺหา ขนฺติ ปุริส จิตฺตมสฺส วิธาวติ สฺตโต สํสารมาปาที ทุกฺขา น ปริมฺจจติ. ตัณหาก่อกำเนิดคน จิตของเขาย่อมพลุ่งพล่าน สัตว์ยังเวียนว่ายตายเกิด จึงไม่พ้นไปจากทุกข์	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๓		ตณฺหาย อุทฺธิโต โลโก ขราย ปริวาริโต มจฺจุณา ปหิโต โลโก ทุกฺเข โลโก ปติฏฺฐโต. ชาวโลกถูกตัณหาตัก ถูกขราล้อม ถูกมฤตยูปิด จึงตก อยู่ในทุกข์	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๔		อิจฺฉาย พชฺฌตี โลโก อิจฺฉาวินยาย มจฺจติ อิจฺฉาย วิปฺปหาเนน สพฺพํ ฉินฺหติ พนฺธํ. ชาวโลกถูกความอยากผูกมัดไว้ จะหลุดได้เพราะ กำจัดความอยาก เพราะละความอยากเสียได้ จึงตัด เครื่องผูกได้หมด	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๕		อปฺปมตฺโต ปมตเตสฺสุ สุตเตสฺสุ พหุชาโคร อพฺพลสฺสํ สีฆสฺสโต หิตฺวา ยาทิ สุมฺภสฺส. คนปัญญาดี ไม่ประมาทเมื่อคนอื่นประมาท มีสติเมื่อ คนอื่นขาดสติ ย่อมทิ้งห่าง (คนโง่) ไป เหมือนม้า ฝีเท้าเร็ว วิ่งทิ้งห่างม้าที่ไม่มีความเร็วไป ฉะนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๖	อัปมาทวรรค คือ หมวดไม่ประมาท	อุฏฐานวโต สติมโต สัจจิมมสฺส นิสम्मการิโน สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิตฺตมฺมตฺติ. ยศย่อมเจริญแก่ผู้มี ความหมั่นเพียร มีสติ ทำงาน สุจริต ไตร่ตรองก่อนทำ รอบคอบ ดำเนินชีวิตถูก หลักธรรมและไม่ประมาท	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๗		อปฺปมาทรรตา โหถ สจิตตมฺนุรุทฺถ ทฺตคฺคา อุทฺตรตฺตานํ ปงฺเก สมนฺโนว กุณฺชโร. ท่านทั้งหลาย จงยินดีในความไม่ประมาท คอยรักษา จิตของตน จงถอนตนขึ้นจากหลุมกิเลส เหมือนช้าง ที่ตกหลุมโคลนถอนตนขึ้น ฉะนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๘		อุฏฺฐานนปฺปมาเทน สญฺญเมณ ทเมณ จ ทีปํ กยิราถ เมธาวิ ยํ โอโฆ นากิรีติ. คนมีปัญญาพึงสร้างเกาะที่ห้วงกิเลสท่วมไม่ถึง ด้วย ความหมั่น ความไม่ประมาท ความรอบคอบ และ ความข่มใจ	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๙	จิตตวรรค คือ หมวดจิต	อานาปานสฺสตี ยสฺส อปริปฺพณฺนา อภาวิตา กาโยปิ อิลฺลชีโต โหติ จิตฺตมฺปิ โหติ อิลฺลชีตํ. กายและใจของบุคคลผู้ที่ไม่บำเพ็ญไม่อบรม อานาปานสติ ย่อมกระสับกระส่ายกระวนกระวาย	ขุททกนิกาย ปฎิสัมภิทามวรรค
๑๐		ทฺตุนิคฺคหสฺส ลหฺโน ยตฺถ กามนิปาตีโน จิตฺตสฺส ทมฺโถ สารุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ. การฝึกจิตที่ข่มได้ยาก เร็ว ซึ่งปกติจมดิ่งอยู่ในสิ่งที่ ถูกใจ เป็นความดี (เพราะว่า) จิตที่ฝึกแล้ว นำ ความสุขมาให้	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๑		ผนฺทนํ จปลํ จิตฺตํ ทฺรภํ ทฺตุนิวารยํ อุชฺช กโรติ เมธาวิ อสุกาโรว เตชนํ. ปัญญาชน ทำจิตที่ฟุ้งซ่าน กลับกลอก รักษาได้ยาก ห้ามได้ยาก ให้ตรงได้ เหมือนช่างศร ดัดลูกศรให้ตรง ได้ ฉะนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๒		เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมิริติ เอวํ นินทาปัสสาสุ น สมินฺชนติ ปณฺทิตา. ภูเขาหินล้วน ไม่สะเทือนเพราะลมฉั่นใด บัณฑิตย่อม ไม่หวั่นไหวเพราะนินทาและสรรเสริญฉั่นนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๓	ปัญญาวรรค คือ หมวดปัญญา	ปญฺญา สุตฺตวินิจฺฉินิ ปญฺญา กิตฺติโลโกวทมนิ ปญฺญาสทฺธิโต นโร อธิ อปิ ทุกฺขेषุ สุขานิ วินฺทติ. ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ปัญญาเป็น เครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง ในโลกนี้ นรชน ผู้ประกอบด้วยปัญญา แม้ในความทุกข์ก็หาความสุข ได้	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๑๔		ชีวเตวาปิ สปปญฺโณ อปิ วิตฺตปริกฺขยา ปญฺญาย จ อลาภาน วิตฺตวาปิ น ชีวติ. ถึงสิ้นทรัพย์ ผู้มีปัญญาก็เป็นอยู่ได้ แต่อับปัญญาแม้มี ทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๑๕		มตฺตาสฺยปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ จเช มตฺตาสฺย ธีโร สมปสฺสํ วิปุลํ สุขํ. ถ้าพึงเห็นสุขอันไพบูรณ์ เพราะยอมเสียสละสุขส่วน น้อย ผู้มีปัญญาเล็งเห็นสุขอันไพบูรณ์ ก็ควรเสียสละ สุขส่วนน้อย	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๖		โย จ วสฺสสฺสํ ชีเว ทุปฺปญฺโณ อสมาทิโต เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปญฺญาวนฺตสฺส ฌายิโน. ผู้มีปัญญามากิเลส มีชีวิตอยู่แคว้นเดียว ประเสริฐ กว่าผู้ไร้ปัญญาใจไม่มั่นคง อยู่ยาวนานผ่าน ๑๐๐ ปี	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๗	ปกิณณการรรค คือ หมวด เบ็ดเตล็ด	ปรทุกฺขุปฺปธานเนน โย อตฺตโน สุขมิจฺฉติ เวรสํสคฺคสํสฺสฺสฺสโร เวรา โส น ปริมฺพจฺจติ. ผู้ที่มุ่งถึงความสุขตนด้วยการก่อทุกข์ให้คนอื่น เป็นผู้ พัวพันอยู่กับการจองเวร ย่อมไม่พ้นจากเวร	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๘		ปริตฺตํ ทารุมารุญฺห ยถา สีเท มหณฺณเว เอวํ กุสฺสิตมาคมม สารุชีวิปี สีหติ. คนมั่งมี ก็ล่มจมได้เพราะติดนิสัยเกียจคร้าน เหมือน คนเกาะท่อนไม้เล็ก ๆ จมลงในทะเลฉั่นนั้น	ขุททกนิกาย เถรคาถา

ที่	หมวด	สุภาพิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๙		อสาเร สารมตินโน สาเร จาสารทสลิโน เต สารํ นาธิคจณนติ มิจฉาสงกปปโคจรา. ผู้ที่เข้าใจสิ่งไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ และเห็นสาระ ว่าไม่เป็นสาระ เป็นผู้มีความคิดเห็นผิด ๆ ติดเป็น นิสัย ย่อมไม่ประสบพบสาระ	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๒๐		นิพทาสีลีสภาสีลีส อนุญจาทา จ โย นโร อลโส โกรปณณานโน ตํ ปราภวโต มุขํ. การที่เป็นคนติดนอน ชอบสังสรรค์ ไม่ขยัน เกียจ คร้าน โกรธง่าย นั้น เป็นทางแห่งความเสื่อม	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา

วิชาธรรมวิภาค	วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชากรรมบถ
บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๔ (จตุกกะ) ๑. วุฑฒิ ๔ ๒. จักร ๔ ๓. อคติ ๔ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๕ (ปัญจกะ) ๑. นิรณ ๕ ๒. ชันธ ๕ ๓. เวทนา ๕ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๖ (ฉัฏกะ) ๑. จริต ๖ ๒. ธรรมคุณ ๖ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๗ (สัตตกะ) อปริหานิยธรรม ๗ (สำหรับคฤหัสถ์) บทที่ ๕ ธรรมหมวด ๘ (อัฏฐกะ) มรรค ๘ บทที่ ๖ ธรรมหมวด ๙ (นวกะ) ๑. พุทธคุณ ๙ ๒. สังฆคุณ ๙ บทที่ ๗ ธรรมหมวด ๑๐ (ทศกะ) ๑. บารมี ๑๐ ๒. บุญกิริยาวัตถุ ๑๐	บทที่ ๑ ประวัติสามเณรบัณฑิต ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลัทธิธรรม บทที่ ๒ ประวัติสามเณรสังกัจจาย ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลัทธิธรรม ๓. งานประกาศพระศาสนา บทที่ ๓ ประวัติสามเณรสุนทร ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลัทธิธรรม บทที่ ๔ ประวัติสามเณรวนวาสิตต ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา ๓. การบรรลุลัทธิธรรม บทที่ ๕ ประวัติสามเณรสุมณ ๑. สถานะเดิม ๒. มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลัทธิธรรม ๓. งานประกาศพระศาสนา บทที่ ๖ ประวัติอนาถปิณฑิกเศรษฐี ๑. ภูมิหลัง ๒. มูลเหตุที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ๓. การสนองงานพระศาสนา บทที่ ๗ ประวัติจิตตคฤหบดี ๑. ภูมิหลัง ๒. มูลเหตุที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ๓. การสนองงานพระศาสนา บทที่ ๘ ประวัติธัมมิกอุบาสก ๑. ภูมิหลัง ๒. ฟังสติปัญฐานสูตร ๓. พระพุทธองค์ทรงปรารภเรื่องบุญ บทที่ ๙ ประวัตินางวิสาขามหาอุบาสิกา ๑. ภูมิหลัง	บทที่ ๑ กรรมบถ ๑. ความหมายของกรรมบถ ๒. ศีล ๕ กับกรรมบถ ๓. ประเภทของกรรมบถ ๔. ผลของกรรมบถ ๕. ไตรทวาร ๖. กรรมบถในไตรทวาร บทที่ ๒ กายกรรม ๓ ๑. ปาณาติบาต ๒. อทินนาทาน ๓. กาเมสุมิฉาจาร บทที่ ๓ วจีกรรม ๔ ๑. มุสาวาท ๒. ปิสฺสวาจา ๓. ผรุสวาจา ๔. สัมผัสฺปาลาปะ บทที่ ๔ มโนกรรม ๓ ๑. อภิชฌา ๒. พยาบาท ๓. มิจฉาทิฏฐิ

วิชาธรรมวิภาค	วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชากรรมบถ
	๒. มูลเหตุที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการได้ดวงตาเห็นธรรม ๓. ตระกูลเศรษฐีแห่งกรุงสาวัตถี ๔. มงคลสมรส ๕. ชนคติบิดาของสามี ๖. อาณิสสของบุญในอดีตชาติ ๗. สมองงานพระศาสนา ๘. มหาอุบาสิกายอดทายิกา บทที่ ๑๐ พระประวัติพระนางมัลลิกาเทวี ๑. พระสถานะเดิม ๒. ทรงพบกับพระพุทธเจ้า ๓. ถวายอสทิสทาน ๔. พระสวามีทรงน้อยพระทัย ๕. สิ้นพระชนม์ บทที่ ๑๑ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ ๑. ความเป็นมาของพิธีทำบุญเลี้ยงพระ ๒. การเตรียมการในพิธีทำบุญ ๓. พิธีสวดมนต์เย็น - ฉั่นเช่า ๔. แนวทางการจัดพิธีทำบุญในงานต่าง ๆ บทที่ ๑๒ พิธีถวายทาน ๑. ความหมายของทาน ๒. ประเภทของทาน ๓. พิธีถวายสังฆทาน ๔. การเตรียมการและลำดับพิธี ๕. ข้อควรทราบเกี่ยวกับการถวายสังฆทาน ๖. คำถวายสังฆทาน (สามัญ) บทที่ ๑๓ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๑. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๒. ความเป็นมาของพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๓. ระเบียบพิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ๔. คำกล่าวต่าง ๆ ที่พุทธมามกะพึงทราบ	

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	อัตถวรรค คือ หมวดตน	อตตา หิ อตตโน นาโถ. ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๒		อตตานํ ทมยนิติ สุพพตา. ผู้ประพฤติดี้อย่อมฝึกตน	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๓		อตตนา โจทยตตานํ. จงเตือนตนด้วยตน	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๔	ทานวรรค คือ หมวดทาน	ททํ มิตตานิ คนถติ. ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๕		ททมาโน ปิโย โหติ. ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก	อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต
๖		ทเทยฺย ปุริโส ทานํ. คนควรให้ของที่ควรให้	ขุททกนิกาย ชาดก สัตตกนิบาต
๗	ขันตีวรรค คือ หมวดอดทน	ขนฺติ สาหสวarena. ความอดทนห้ามซึ่งความผลุนผลันไว้ได้	สมเด็จพะมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส
๘		ขนฺติ หิตสุชาวหา. ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข	สวดมนต์ฉบับหลวง
๙		ขนฺติ ธีรสฺสลงกาโร. ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์	สวดมนต์ฉบับหลวง
๑๐	วิริยวรรค คือ หมวดความเพียร	วิริเยน ทุกขมจฺเจติ. คนจะผ่านพ้นความทุกข์ลำบากได้ เพราะความเพียร	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
๑๑		หิโยติ หิโยติ โปโส ปเรติ ปรีหายติ. คนที่ผัดวันประกันพรุ่งย่อมจะเสื่อมเสียหาย	ขุททกนิกาย ชาดก วิสดีนินาต
๑๒		อชเชว กิจจมาตปปี. ควรรีบทำความเพียรในวันนี้	-มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ -ขุททกนิกาย ชาดก มหานินาต
๑๓	ชยวรรค คือ หมวดชนะ	อกโกเรน ชินเ โกรํ. พึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ	-ขุททกนิกาย ธรรมบท -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนินาต

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๔		อสาธุ สาธุนา ชินะ. พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี	-ขุททกนิกาย ธรรมบท -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๑๕		สัจเจนาถิกวาทีนั. พึงชนะคนพูดปดด้วยความจริง	-ขุททกนิกาย ธรรมบท -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

วิชาธรรมวิภาค	วิชาพุทธานุประวัตติและศาสนพิธี	วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม
บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมวิภาค ๑. ธรรมศึกษา ๒. ธรรมวิภาค บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ (ทุกะ) ๑. ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ๒. ธรรมเป็นโลกบาล ๒ ๓. ธรรมอันทำให้งาม ๒ ๔. บุคคลหาได้ยาก ๒ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ (ติกะ) ๑. รตนะ ๓ ๒. อกุศลมูล ๓ ๓. กุศลมูล ๓ ๔. บุญกิริยาวัตถุ ๓ ๕. อธิปไตย ๓ ๕. สามัญญลักษณะ ๓ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๔ (จตุกกะ) ๑. อคติ ๔ ๒. ปธาน ๔ ๓. อิทธิบาท ๔ ๔. พรหมวิหาร ๔ ๕. อริยสัจ ๔ บทที่ ๕ ธรรมหมวด ๕ (ปัญจกะ) อนุปพุททิกถา ๕ บทที่ ๖ คิหิปฏิบัติ ๑. มิตรปฏิรูป ๔ ๒. มิตรแท้ ๔ ๓. อบายมุข ๖ ๔. ทิศ ๖	บทที่ ๑ การสังคายนาพระไตรปิฎก ๑. ปฐมสังคายนา ๒. การสังคายนาครั้งสำคัญ ๓. พระไตรปิฎก ๔. การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ในพระไตรปิฎก ๕. สารสำคัญของพระไตรปิฎก ๖. อรรถกถาและคัมภีร์รุ่นต่อมา บทที่ ๒ การศึกษาพุทธประวัติ ๑. วรรณกรรมพุทธประวัติ ๒. วรรณกรรมพุทธประวัติในประเทศไทย ๓. ความหมายของปาฏิหาริย์ ๔. ไวยาหารและภาพพจน์ในการประพันธ์วรรณกรรมพุทธประวัติ ๖. สารัตถประโยชน์จากการศึกษาพุทธประวัติ บทที่ ๓ พระชาติกำเนิดของพระโพธิสัตว์เจ้าชายสิทธัตถะ ๑. ทรงจุติลงสู่พระครรภ์ ๒. ข้อมูลเกี่ยวกับชมพูปวีส ๓. การสร้างกรุงกบิลพัสดุ์และการตั้งศากยวงศ์ ๔. ลำดับพระวงศ์ของพระโพธิสัตว์เจ้าชายสิทธัตถะ ๕. พระนางสิริมหามายาทรงพระสุบินนิมิต ๖. พระโพธิสัตว์ประสูติ ๗. มหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ และอัสติยานุพยัญชนะ ๘๐ ๘. ทรงเปล่งพระอาสภิวาจา ๙. ภาพเทวิลดาบสเข้าเฝ้า ๑๐. ขนานพระนามพระโพธิสัตว์ ๑๑. พระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์ ๑๒. ปาฏิหาริย์ในพระราชพิธีพืชมงคล ๑๓. พระเทวทัตทรงยิงหงส์ ๑๔. ทรงอภิเษกสมรส บทที่ ๔ เสด็จออกมหาภิเนษกรรม	บทที่ ๑ วินัย ๑. ระเบียบวินัยกับสังคม ๒. วินัยสัมพันธ์กับศีล ๓. ความหมายของศีล ๔. ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล บทที่ ๒ เบญจศีล ๑. ศึกษาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี ๒. ศึกษาบทที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี ๓. ศึกษาบทที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี ๔. ศึกษาบทที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี ๕. ศึกษาบทที่ ๕ สุราเมรัยมัชช ปมาทัฏฐานา เวรมณี บทที่ ๓ วิรติและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล ๑. วิรติ ๒. อานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล บทที่ ๔ เบญจธรรม ๑. ลักษณะและความสำคัญของธรรม ๒. เบญจกัลยาณธรรม ๓. เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตา และกรุณา ๔. เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีวะ ๕. เบญจธรรมข้อ ๓ กามสังวร ๖. เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ ๗. เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ ๘. อานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

วิชาธรรมวิภาค	วิชาพุทธานุประวัตติและศาสนพิธี	วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม
	๑. ทอดพระเนตรเทวทูต ๔ และเจ้าชายราหุลประสูติ ๒. พระสุบินนิมิตของพระเจ้าสุทโธทนะ ๓. พระนางกัสาโคตมีทรงชมพระโณม ๔. เสด็จออกทรงบรรพชา ๕. พระเจ้าพิมพิสารเข้าเฝ้า ๖. ทรงศึกษาแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ ๗. พระสมณกิจก่อนทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ๘. ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ๙. นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส และมหาสุบินนิมิต ๑๐. ทรงลอยถาดทองคำ ๑๑. เสด็จไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ๑๒. ทรงผจญพญาวัวสวดีมาร ๑๓. ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตจนตรัสรู้ บทที่ ๕ เสวยวิมุตติสุข ณ สัตตมหาสถาน ๑. สัตตมหาสถาน ๒. คติการจำลองสัตตมหาสถาน บทที่ ๖ พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๑. วันเข้าพรรษา ๒. วันออกพรรษา ๓. วันเทโวโรหณะ ๔. วันธรรมสวนะ (วันพระ) ๕. คำอาราธนาและคำกล่าวที่ควรรู้	

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	สืลวรรค คือ หมวดศีล	อาทิ สีสํ ปติฏฐา จ กลยาณานนฺจ มาตุกํ ปมฺหํ สพฺพธมฺมานํ ตสฺมา สีสํ วิโสธเย. ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรม ทั้งหลาย เป็นประมุขของธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๒		อวณฺณนฺจ อภิตฺตฺยจ ทุสฺสีโล ลภเต นโร วณฺณํ กิตฺติํ ปสฺสณฺจ สทา ลภติ สีสฺวา. คนทุศีล ย่อมได้รับความดีความงาม และความเสีย ชื่อเสียง ส่วนผู้มีศีลย่อมได้รับชื่อเสียง และความยก ย่องสรรเสริญทุกเมื่อ	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๓		สีสฺวา หิ พหุ มิตฺเต สณฺณเมนาธิคฺจฺจติ ทุสฺสีโล ปน มิตฺเตหิ ธฺมฺเต ปาปมาจโร. ผู้มีศีลย่อมได้มิตรมากเพราะความสำรวม ส่วนผู้ไม่มี ศีล ประพฤติชั่ว ย่อมแตกจากมิตร	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๔	ธัมมวรรค คือ หมวดธรรม	ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุกฺมา จณฺหาปุกฺกุสา อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ภวนฺติ ติธิเว สมา. กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ชูทร จัณหา และคนงาน ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ย่อมเสมอกันในสวรรค์ ชั้นไตรทิพย์	ขุททกนิกาย ชาดก
๕		โย อิจฺเฌ ทิพฺพโกณฺณจ ทิพฺพมายุํ ยสํ สุขํ ปาปานิ ปริวชฺเชตฺวา ติวริธํ ธมฺมมาจเร. ผู้ใดปรารถนาโภคทรัพย์ อายุ ยศ สุข อันเป็นทิพย์ ผู้นั้นพึงงดบาปทั้งหลาย แล้วประพฤติสุจริตธรรม ๓ ประการ	ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต
๖		นิกฺกุหา นิลลปา อีรา อถฺธา สุตฺมาหิตา เต เว ธมฺเม วิรฺุหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต. ผู้ไม่คดโกง ไม่พูดเพ้อ มีปรีชา ไม่หยิ่ง มีใจมั่นคงนั้น ย่อมงดงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว	-อังคุตตรนิกาย จตุกก นิบาต -ขุททกนิกาย มหานิ เทศ

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๗	กิลีสวรรค คือ หมวดกิลีส	กุกา ฤทธา ลปา สิงคี อุณนหา จาสมาหิตา น เต ธมเม วิรุหนติ สมนาสมพุทธเทสิเต. คนหลอกลวง เย่อหยิ่ง เพ้อเจ้อ ขี้โอ่ อวดดี และไม่ตั้ง มั่น ย่อมไม่เอาจงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว	อังคุตตรนิกาย จตุกก นิบาต
๘		โกธสฺส วิสมุสสสฺส มธฺรคคสฺส พฺราหมณ วธฺ อิริยา ปสฺสณฺติ ตยฺหิ เจตฺวา น โสจติ. พราหมณ์! พระอริยเจ้าย่อมสรรเสริญผู้ฆ่าความโกรธ ซึ่งมีโคนเป็นพิษแต่ปลายหวาน เพราะหากคนตัด ความโกรธได้แล้วย่อมไม่เศร้าโศก	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๙		โลโภ โทโส จ โมโท จ บุริสฺ ปาปเจตสฺ หิสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจฺสาร์ว สมฺผล. โลภะ โทสะ โมหะ เกิดจากตัวเอง ย่อมเปียดเบียนผู้ มีใจชั่ว ประดุจขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ฉะนั้น	-ขุททกนิกาย อิติวุตต กะ -ขุททกนิกาย มหานิ เทศ
๑๐	ปุณฺณวรรค คือ หมวดบุญ	ปุณฺณญฺเจ บุริโส กยิรา กยิราเถนฺ ปุณฺนปฺปุนฺ ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุณฺณสฺส อจฺจโย. ถ้าหากจะทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรพอใจใน บุญนั้น เพราะการสะสมบุญนำสุขมาให้	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๑		มววมณฺเณถ ปุณฺณสฺส น มตฺตํ อากมฺิสฺสติ อุทฺทพฺนิทฺติปาเตน อุทฺทกฺมโหปี ปุริติ อาปุริติ ธิโร ปุณฺณสฺส โลกํ โลกปี อาจินฺ. ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่ามีประมาณน้อยจักมีมาไม่ถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมาฉันใด ผู้มีปัญญาสะสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มได้ด้วย บุญฉันนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๒		สหาโย อตถชาตสส โหติ มิตฺตํ ปุนปฺปุนํ สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ตํ มิตฺตํ สมปรายิกํ. สหายเป็นมิตรของคนผู้มีความต้องการเกิดขึ้นบ่อย ๆ บุญทั้งหลายที่ตนทำเอง บุญนั้นจะเป็นมิตรใน สัมปรายภพ	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๓	วาจาวรรค คือ หมวดวาจา	กลยาณิเมว มุญฺเจยฺย น हि มุญฺเจยฺย ปาปิกํ โมกฺโข กลยาณินิยา สารุ มุตฺวา ตปฺปติ ปาปิกํ. พึงเปล่งวาจางามเท่านั้น ไม่พึงเปล่งวาจาชั่วเลย การ เปล่งวาจางามยังประโยชน์ให้สำเร็จ คนเปล่งวาจาชั่ว ย่อมเดือดร้อน	ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต
๑๔		ตเมว วาจํ ภาเสยฺย ยายตตานํ น ตापเย ปเร จ น วิหีเสยฺย สา เว วาจา สุภาสิตา. บุคคลพึงเปล่งวาจาที่ไม่เป็นเหตุทำให้ตนเดือดร้อน ไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นแล เป็นสุภาษิต	ขุททกนิกาย สุตต นิบาต
๑๕		นาติเวลํ ปภาเสยฺย น ตฺวณฺที สพฺพทา ลินฺยา อวิกิณฺณํ มิตํ วาจํ ปตเต กาเล อุทฺธิริเย. ไม่ควรพูดจนเกินกาล ไม่ควรนิ่งเสมอไป เมื่อถึงเวลา ก็ควรพูดพอประมาณ ไม่พ่นเฟือ	ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

วิชาธรรมวิจารณ์	วิชาพุทธานุประวัติและศาสนพิธี	วิชาอุโบสถศีล
บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมวิจารณ์ บทที่ ๒ ธรรมวิจารณ์ส่วนสังสารวัฏ โดยบุคคลาธิษฐาน ๑. คติ ๒. ทุคติ ๓. สุขคติ บทที่ ๓ กรรม ๑๒ ๑. กรรมหมวดที่ ๑ ๒. กรรมหมวดที่ ๒ ๓. กรรมหมวดที่ ๓ บทที่ ๔ หัวใจสมถกรรมฐาน ๑. ความหมายของกรรมฐาน ๒. หัวใจสมถกรรมฐาน ๓. นิเวศน์ ๕ ๔. องค์ฌานที่เป็นคู่ปราบระงับกับนิเวศน์ บทที่ ๕ สมถกรรมฐาน ๑. ธรรมที่เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐานตามนัยพระบาลี ๒. ธรรมที่เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐานตามนัยอรรถกถา ๓. จริต ๖ ๔. นิमित ๓ ๕. ภาวนา ๓ ๖. สมาธิ ๓ ๗. ฌานสมาบัติ บทที่ ๖ พุทธคุณกถา ๑. อรหะ ทรงเป็นพระอรหันต์ ๒. สมมาสมพุทโธ ทรงเป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง	บทที่ ๑ ทรงประกาศพระศาสนา ๑. ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์ ๒. เสด็จไปทรงโปรดฤๅษีปัญจวัคคีย์ ๓. ทรงแสดงพระปฐมเทศนา ๔. ประทานการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่ปัญจวัคคีย์ ๕. ทรงแสดงธรรมเรื่องอนัตตลักขณสูตร ๖. ทรงโปรดยสกุลบุตร ๗. ปฐมอุบาสกและอุบาสิกา ๘. สหายของพระยสออกบวช ๙. ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา ๑๐. พระภิกษุภททวัคคีย์ ๑๑. ทรงโปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร ๑๒. ทรงแสดงธรรมเรื่องอาทิตตปริยายสูตร ๑๓. ทรงโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ๑๔. ทรงรับพระราชอุทานเวฬุวันเป็นอารามสงฆ์ บทที่ ๒ พระอัครสาวก ๑. ภูมิหลังแห่งพระอัครสาวกทั้งสอง ๒. พระอัสสชิแสดงธรรม ๓. พระสารีบุตรบรรลอรหัตตผล ๔. พระโมคคัลลานะบรรลอรหัตตผล ๕. พระอัครสาวก ๖. พระสารีบุตรอัครสาวกเบื้องขวาเอตทัคคะผู้มีปัญญามาก ๗. พระโมคคัลลานะอัครสาวกเบื้องซ้ายเอตทัคคะผู้มีฤทธิ์มาก ๘. พระสารีบุตรนิพพาน ๙. พระโมคคัลลานะนิพพาน บทที่ ๓ ศิษย์พราหมณ์พาวรีทูลถามปัญหา ๑. โสฬสปัญหา: กระทำกรรมจากศิษย์ทั้ง ๑๖ คนของพราหมณ์พาวรี ๒. มานพ ๑๖ คน ทูลขออุปสมบท	บทที่ ๑ อุโบสถ ความเป็นมาของอุโบสถ บทที่ ๒ ไตรสรณคัมภีร์ ๑. พระรัตนตรัย ๒. ไตรสรณคัมภีร์ ๓. การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ๔. วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภีร์ในอดีต ๕. วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภีร์ในปัจจุบัน ๖. สรณคัมภีร์ขาด ๗. สรณคัมภีร์เศร้าหมอง ๘. อานิสงส์ของการถึงไตรสรณคัมภีร์ บทที่ ๓ อุโบสถศีล ๑. คำอธิบายสิกขาบท ๘ ข้อของอุโบสถศีล ๒. การสมาทานอุโบสถศีล ๓. อุโบสถกาล บทที่ ๔ ระเบียบพิธีรักษาอุโบสถศีล ๑. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ๒. กล่าวคำประกาศองค์อุโบสถศีล ๓. กล่าวคำขออุโบสถศีล ๔. กล่าวคำรับสรณคัมภีร์ ๕. กล่าวคำสมาทานอุโบสถศีล ๖. ข้อควรปฏิบัติขณะรักษาอุโบสถศีล บทที่ ๕ พุทธิกรรมกรรักษาอุโบสถศีล ๑. โคบาลกอุโบสถ ๒. นิคคณอุโบสถ ๓. อริยอุโบสถ

วิชาธรรมวิจารณ์	วิชาพุทธานุประวัติและศาสนพิธี	วิชาอุโบสถศีล
๓. วิชาชาจรณสมปนโน ทรงเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ๔. สุคโต ทรงเป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว ๕. โลกวิทู ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก ๖. อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ ทรงเป็นผู้ฝึกบุคคลที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ๗. สตุถา เทวมนุสสานิ ทรงเป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๘. พุทโธ ทรงเป็นผู้เบิกบานแล้ว ๙. ภควา ทรงเป็นผู้จำแนกพระธรรม บทที่ ๗ วิปัสสนากรรมฐาน ๑. ธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน ๒. ธรรมที่เป็นเหตุเกิดวิปัสสนากรรมฐาน ๓. ธรรมที่เป็นวิปัสสนากรรมฐาน ๔. หน้าที่และผลของวิปัสสนากรรมฐาน ๕. หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๖. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๗. อุปสรรคของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๘. อานิสงส์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน บทที่ ๘ คิหิปฏิบัติ ๑. กรรมกิเลส ๔ ๒. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ๓. สังคหวัตถุ ๔	บทที่ ๔ ทรงโปรดพระราชาและพระปณณมัตตานีบุตร ๑. ทรงโปรดพระราชา ๒. ทรงโปรดพระปณณมัตตานีบุตร บทที่ ๕ ศาสนพิธี ๑. ความหมายของศาสนา ๒. องค์ประกอบของศาสนา ๓. ความหมายของศาสนพิธี ๔. ประเภทของศาสนพิธี ๕. ประเภทของศาสนพิธีในประเทศไทย ๖. องค์ประกอบของศาสนพิธี บทที่ ๖ พิธีเจริญพระพุทธมนต์ ๑. ความเป็นมาของการเจริญพระพุทธมนต์ ๒. ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธมนต์ ๓. พิธีเจริญพระพุทธมนต์ ๔. บทสวดมนต์ ๗ ตำนาน และ ๑๒ ตำนาน ๕. การเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีต่าง ๆ ๖. พิธีวางศิลาฤกษ์ บทที่ ๗ พิธีสวดพระพุทธมนต์ ๑. พิธีรดน้ำศพ ๒. การตั้งศพบำเพ็ญกุศล ๓. การบังสุกุลปากหีบหรือบังสุกุลปากโกศ ๔. การสวดพระอภิธรรม ๕. การบำเพ็ญกุศลครบรอบ ๖. พิธีฌาปนกิจ ๗. การสวดมาติกาบังสุกุล ๘. การสวดแจ้งหรือเทศน์แจ้ง ๙. พิธีฌาปนกิจศพและพิธีพระราชทานเพลิงศพ ๑๐. พิธีเก็บอัฐิและพิธีสามหาบ ๑๑. พิธีทำบุญฉลองอัฐิ ๑๒. การไว้ทุกข์	บทที่ ๖ อานิสงส์ของอุโบสถศีล ๑. ประโยชน์ของอุโบสถศีล ๒. คุณค่าของอุโบสถศีล

ข้อบ่งชี้หลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้และอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาว ตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	กัมมวรรค คือ หมวดกรรม	อดีตีตํ อดีตอุณห์ อดิสายมิทํ อหุ อิติ วิสสุฏฺฐกมฺมุนเต อดถา อจฺเจนติ มาณเว. ประโยชน์ทั้งหลายย่อมผ่านเลยคนที่ทำงาน ด้วยอ้างว่าหนาวเกิน ร้อนเกิน นี่ก็เย็นมากแล้ว	ทีมนิกาย ปาฎิกวรรค
๒		ยาทิสํ วปเต พิชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ กल्याณการี กल्याณํ ปาปการี จ ปาปกํ. บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๓		อล ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล น พุชฺชติ เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฺทโธว ตปฺปติ. คนโง่ไร้ปัญญา ทำชั่วอยู่ก็ไม่รู้สึก เขาย่อมเดือดร้อน เพราะการกระทำของตน เหมือนถูกไฟไหม้	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๔		สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺฑเณน วิหิสฺสติ อตฺตโน สุขเมสฺसानิ เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ. ผู้ใฝ่ถึงความสุขตน ทำร้ายสัตว์ซึ่งรักสุข ผู้นั้นละ โลกไปแล้ว ก็ยังไม่ได้ความสุข	ขุททกนิกาย ธรรมบท

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๕	จิตตวรรค คือ หมวดจิต	อานาปานสสติ ยสส ปริบุญนา สุภาวิตา กาโยปิ อนินฺชิตो โหติ จิตฺตมปิ โหติ อนินฺชิตํ. กายและใจของบุคคลที่อบรมอานาปานสติได้ สมบูรณ์ ย่อมไม่กระสับกระส่ายกระวนกระวาย	ขุททกนิกาย ปฏิสัมภทา มรรค
๖		ทีโส ทีลํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรีนํ มิจฺฉาปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กร. โจรกับโจรหรือศัตรูกับศัตรู สร้างความพินาศให้แก่ กันได้แค่นั้น จิตที่คิดผิด พึงทำเขาให้เสียหาย ยิ่งกว่านั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๗		ยถา อคารํ ทุจฺจนํ วฏฺฐ สมติวิชฺชติ เอวํ อภาวิตํ จิตฺตํ ราโค สมติวิชฺชติ. ฝนย่อมร่วงรดเรือนที่มุงไม่ดีฉันใด ราคะย่อมร่วงรดจิต ที่ไม่ได้อบรมฉันนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๘		จิตฺเตน นียติ โลโก จิตฺเตน ปริกสฺสติ จิตฺตสฺส เอกรมฺมสฺส สพฺเพว วสมนฺวคู. โลกถูกจิตขึ้นนำบังการ ชาวโลกทั้งหมด ล้วนตกอยู่ใน อำนาจจิตซึ่งเป็นสภาวะธรรมอย่างหนึ่ง	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๙	มัจจุวรรค คือ หมวดความตาย	อจฺจยณฺติ อโหโรตฺตา ชีวิตํ อปรุชฺชติ อายุ ชียติ มจฺจานํ กุณฺณทินํว โอทกํ. วันคืนผ่านไป ชีวิตย่อมสิ้นไป อายุของสัตว์ย่อมหมด ไป เหมือนสายน้ำลำธารเล็ก ๆ แห้งหายไป ฉะนั้น	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
๑๐		ทหฺรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺชิตา สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนา. ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ คนเขลาและคนฉลาด ล้วนไปสู่ อำนาจแห่งความตาย มีความตายเป็นเบื้องหน้าหมด ทุกคน	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
๑๑		ยถา วาริวโห ปูโร วเห รุกฺเข ปกุลฺลเช เอวํ ขราย มรณฺน วุยฺหนเต สพฺพปาณิน. ห้วงน้ำที่เต็มฝั่ง พัดพาต้นไม้ที่เกิดริมฝั่งไปฉันใด สัตว์ทั้งปวง ย่อมถูกความแก่และความตายพัดไป ฉันนั้น	ขุททกนิกาย ชาดก มหา นิบาต
๑๒		ยถา ทณฺฑเณน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรี เอวํ ขรา จ มจฺจุ จ อายุ ปาเชนฺติ ปาณิน. ความแก่และความตาย ย่อมไล่ต้อนอายุสัตว์ทั้งหลาย ไป เหมือนคนเลี้ยงโค ถือท่อนไม้ไล่ต้อนฝูงโคไปหา กินฉันนั้น	ขุททกนิกาย ธรรมบท

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๓	ปัญญาวรรค คือ หมวดปัญญา	ปณฺหา ทิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ นภขตฺตราชาธิว ตารกานํ สีลํ สิริ จาปิ สตณฺจ ธมฺโม อนวายิกา ปณฺณวโต ภวณฺติ. คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาประเสริฐ เหมือนดวงจันทร์ ประเสริฐกว่าดวงดาวทั้งหลาย แม้ศีล สิริ และธรรม ของสัตว์บุรุษ ก็ย่อมติดตามผู้มีปัญญาไป	ขุททกนิกาย ชาดก จัดตาสีสนิบาต
๑๔		ยสํ ลหฺรณํ ทุมฺเมโร อนตฺถํ จรติ อตฺตโน อตฺตโน จ ประสณฺจ หีสาย ปฏิปชฺชติ. คนไร้ปัญญา ได้ยศแล้วย่อมประพาสสิ่งที่ไม่เป็น ประโยชน์แก่ตน ย่อมปฏิบัติเพื่อเบียดเบียนทั้งตน และผู้อื่น	ขุททกนิกาย ชาดก เอก นิบาต
๑๕		ปณฺณาย ติตฺติณํ เสฏฺฐ น โส กาเมหิ ตปฺปติ ปณฺณาย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กुरुเต วสํ. บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดปัญญาประเสริฐ สุด คนอึดด้วยปัญญา ย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกาม ตัณหาทำคนที่อึดด้วยปัญญาให้อยู่ในอำนาจไม่ได้	ขุททกนิกาย ชาดก ทวารวตนิบาต
๑๖		ปณฺหา สุตวินิจฺฉินี ปณฺหา กิตฺติสิโลกวฑฺฒนี ปณฺหาสทฺธิโต นโร อธิ อปี ทุกฺเขสุ สุขานิ วินฺทติ. ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ปัญญาเป็น เครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง คนผู้ ประกอบด้วยปัญญาในโลกนี้ แม้ในความทุกข์ก็หา ความสุขได้	ขุททกนิกาย เถรคาถา

ที่	หมวด	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๗	บุคคลวรรค คือ หมวดบุคคล	อกุโธรสฺส กุโธ โโกโธ ทนฺตสฺส สมชีวิโน สมมทญฺญา วิมุตตสฺส อปฺสนฺตสฺส ตาทิโน. ผู้ไม่โกรธ ฝึกตนแล้ว อยู่อย่างพอเพียง หลุดพ้น เพราะรู้ชอบสงบบกที่ จักมีความโกรธมาแต่ไหน	ขุททกนิกาย เถรคาถา
๑๘		อปฺปสฺสทา ทุกฺขา กามา อิติ วิญญาย ปณฺชิโต อปี ทิพฺเพสุ กามะสุ รติ โส นาธิคจฺจติ. สิ่งที่ชอบใจทั้งหลาย มีสุขน้อย ทุกข์มาก บัณฑิตรู้ ดังนี้แล้ว จึงไม่ไยดีแม้ในกามสุขที่เป็นของทิพย์	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๑๙		ขยฺ เวรํ ปสวติ ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต อปฺสนฺโต สุขํ เสติ หิตฺวา ขยฺปราชยํ. ผู้ชนะยอมก่อเวร ผู้แพ้ก็เป็นทุกข์ ละชนะและแพ้ได้ แล้ว ใจสงบ อยู่เป็นสุข	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๒๐		น ขจฺจา วสฺโส โหติ น ขจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ กมฺมฺนา วสฺโส โหติ กมฺมฺนา โหติ พฺราหฺมโณ. จะเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่ จะเป็นคนดี เพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่ แต่เป็นคนเลวเพราะการ กระทำ เป็นคนดีก็เพราะการกระทำ	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต

ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นเอก ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

วิชาธรรมวิจารณ์	วิชาพุทธานุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชากรรมบถ
บทที่ ๑ บทนำ : ประมวล ปฏิบัติ ขอบปฏิบัติอันเปี่ยม ประโยชน์ ในทางพระพุทธศาสนา บทที่ ๒ นิพพิทา: ความหน่าย ๑. โลกกับผู้ข้องและไม่ข้องอยู่ในโลก ๒. มารและทางพ้นจาก บ่วงของมาร ๓. ปฏิปทาแห่งนิพพิทา: วิธีไปสู่ความหน่าย ๔. สิ่งที่ปิดบังไม่ให้เห็นในกฎ ไตรลักษณ์ บทที่ ๓ วิราคะ: ความสิ้น กำหนด บทที่ ๔ วิมุตติ: ความหลุด พ้น ๑. เครื่องบดบังวิมุตติ ๒. ความหมายของวิมุตติตาม พระบาลีและตามอรรถธิบาย ของพระอรรถกถาจารย์ บทที่ ๕ วิสุทธิ: ความหมด จด ๑. ความหมดจดในศาสนา ต่าง ๆ ๒. วิสุทธิ: ความหมดจด ในทางพระพุทธศาสนา ๓. วิปัสสนาญาณ ๙: หนทาง อันละเอียดสู่ความหมดจด ๔. อริยมรรค ๘ ๕. วิสุทธิ ๗ ๖. มรรค ๘ กับ วิสุทธิ ๗ บทที่ ๖ สันติ : ความสงบ ๑. ทางไปสู่ความสงบ ๒. ผลแห่งสันติ	บทที่ ๑ พระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ๑. มูลเหตุแห่งการเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ๒. ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดา ๓. เสด็จไปทรงโปรดพระนางยโสธรา ๔. เจ้าชายนันทะเสด็จออกผนวช ๕. เจ้าชายราหุลบรรพชา ๖. พระพุทธบิดาประจวบและทรงบรรลอรหัตตผล ๗. ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธบิดา บทที่ ๒ เจ้าชายแห่งศากยวงศ์เสด็จออก ทรงผนวช ๑. มูลเหตุที่เจ้าชายอนรุทธะเสด็จออกทรงผนวช ๒. พระเทวทัตทรงทำอนันตริยกรรม ๓. พระบรมศาสดาทรงแสดงมหาปริสวัตก ๘ ข้อ ๔. พระอนรุทธะทรงสรรเสริญสติปัฏฐาน ๔ ๕. พระอานนท์ทูลขอประทานพร ๘ ประการ บทที่ ๓ ภิกษุณี ๑. ทรงรับผ้าคู่จากพระนางมหาปชาบดีโคตมี ๒. พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ปฐมภิกษุณี ๓. พระนางยโสธราเสด็จออกทรงผนวช ๔. ภิกษุณีที่บรรลอรหัตตผลและเอตทัคคะ ๕. พระสังฆมิตตาเถรีกับการเผยแผร์ พระพุทธศาสนา ๖. สถานะของภิกษุณีในภิกษุสงฆ์ในประเทศไทย บทที่ ๔ ทรงโปรดพระพุทธมารดา ๑. ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ๒. เสด็จไปทรงโปรดพระพุทธมารดา ๓. เสด็จลงจากดาวดึงส์ บทที่ ๕ ทรงโปรดพระโสณโกฬวิริยะ และพระรัฏฐปาละ ๑. ทรงโปรดพระโสณโกฬวิริยะ ๒. ทรงโปรดพระรัฏฐปาละ ๓. พระรัฏฐปาละแสดงธรรมมฤตเทศ ๔ ประการ บทที่ ๖ ปรินิพพาน ๑. ประทับกรุงเวสาลีครั้งสุดท้าย ๒. ทรงทำนิมิตโอภาส ๓. ทรงปลงอายุสังขาร	บทที่ ๑ กรรมบถ ๑. บทนำ ๒. ไตรทวาร ๓. ประเภทของ กรรมบถ ๔. ศีล ๕ กับ กรรมบถ บทที่ ๒ กายกรรม ๓ ๑. ปาณาติบาต ๒. อทินนาทาน ๓. กาเมสุมิฉฉาจาร บทที่ ๓ วจีกรรม ๔ ๑. มุสาวาท ๒. ปิสุณาวาจา ๓. ผรุสวาจา ๔. สัมผัสปปลาปะ บทที่ ๔ มโนกรรม ๓ ๑. อภิชฌา ๒. พยาบาท ๓. มิจฉาทิฎฐิ

วิชาธรรมวิจารณ์	วิชาพุทธานุพุทธประวัติและศาสนพิธี	วิชากรรมบถ
บทที่ ๗ นิพพาน: ความดับทุกข์ ๑. ความหมายของนิพพาน ๒. ความสิ้นสุดไปแห่งการเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏตามแนวทางศาสนาอื่น ๓. นิพพานคือจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ๔. นิพพานธาตุ บทที่ ๘ คิหิปฏิบัติ ๑. ขมราวาสธรรม ๔ ๒. มิจฉาฉนิกา ๕ ๓. คุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา ๕	๔. ทรงบิณฑบาตครั้งสุดท้าย ๕. ทรงรับผ้าสังคิรวรรณ ๖. ผลแห่งการถวายบิณฑบาตแด่พระพุทธเจ้า ๗. ทรงปรารภสักการบูชา ๘. สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ๙. ทรงโปรดสุภทัตปริพาชก ๑๐. โปรดให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉนณะ ๑๑. ประทานพระปัจฉิมโอวาทและเสด็จดับขันธปรินิพพาน ๑๒. พระพุทธสรีระไม่เคลื่อนที่ ๑๓. ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ๑๔. แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ๑๕. พระเขี้ยวแก้ว ๑๖. อันตรธาน ๕ ๑๗. ลำดับพรรษายุคกาล บทที่ ๗ เทศกาลและประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๑. เทศกาลตรุษสงกรานต์ ๒. พิธีถวายผ้ากฐิน ๓. พิธีถวายผ้าป่า ๔. พิธีลอยกระทงตามประเพณี บทที่ ๘ พิธีสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๑. พิธีบรรพชาสามเณร ๒. พิธีอุปสมบทพระภิกษุ	